

Az istentisztelet: keret

A kiüresedett istentisztelet

Lekció: Jak 1,19-27/Textus: Ám 5,21-27

2015. június 28.

Az istentiszteletről szóló igehirdetés sorozat utolsó elemeként az istentisztelet, mint keret van előttünk. Keret, aminek vannak formai elemei, szokásai, rítusai, látható/hallható részei. Egy helyen zajló esemény az istentisztelet sok kiszámítható résszel, a liturgiával és a változóakkal: az énekekkel és az igehirdetéssel. Állandó helyük van sokaknak az istentiszteleten, és az is lehet, hogy újként nem találod a helyedet...

Ma egy veszélyről szeretnék beszélni. Olyan veszélyről, ami azt is fenyegetheti, aki évtizedek óta jár akár és azt is, aki új...

Az istentiszteletről, amire nézve nem csak az lehet veszélyes, ha nem vesz részt rajta az ember, vagy nem megfelelő helyet tölt be az életében, hanem ha kiüresedik, már nem arról szól, amiről kellene... Ha önccsalás lesz, illúzió, hamis biztonságérzet eredményezője.

Ámós próféta az északi országrész, Izrael prófétája nem nagy veszedelem, vagy nélkülözés idején közvetíti Isten szavát. Az ő korában nincs ínség, éhínség és kiszolgáltatottság, az egész társadalmat érintő krízis, háború. Gazdasági konjunktúra, fellendülés és anyagi biztonság az osztályrésze... természetesen nem mindenkinek! Miközben a jólét feledteti a kiszolgáltatottságot, hamis biztonságot ad. Feledteti az összetartozást is, a kölcsönös felelősségvállalást, a szolidaritást, érzékenységet a gyengék és kiszolgáltatottak felé. Egyszerűen fogalmazva szociális, vallási korrupció, visszaélések jellemzik e kort.

Az északi országrészben, II. Jeroboám idejében (Kr. e. 800-750 k.) Izrael virágkorát éli. Asszíria azonban egyre nagyobb hatalomra tör, ezt a folyamatot Isten emberei már látják, ezért figyelmeztetik a népet és vezetőit. A pillanatnyi jólét valójában nem ad semmilyen hosszú távú, valós biztonságot.

A próféta koráig a vallásos lelkesedésből nem volt hiány Izraelben (5,21-24). Ámosz utalásaiból az tűnik ki, hogy a legnagyobb kultikus központok: Bétel (3,14; 4,4; 5,5-6; 7,10, 13), Gilgal (4,4; 5,4) és Dán (8,4); ezekben a szakaszokban használja a kultikus nyelvet is (4,4-5; 5,4-6, 14). Azok, akik semmibe vették a szövetséget, és a szegényeket megrövidítették, továbbra is folytatták vallásos tevékenységeiket a szövetség Istene előtt. Ünnepeltek, áldoztak, énekeltek... A kereskedők nagy gondot fordítottak arra, hogy ne dolgozzanak az isteni törvény által előírt napokon (8,4-8) látszólag betartották a törvényt. Ámosz ezt a képmutatást leplezi le, nem ritkán keserű iróniával élve (4,4-5).

A próféta a felolvasott Igében nem kevesebbet mutat be, mint hogy az izraeliek hogyan csapták be magukat, amikor azt hitték, hogy Istent „kifizethetik” áldozataikkal. Nem kevesebb dolog áll előttünk, mint Isten reakciója az élethazugságra, képmutatásra.

1. Kemény szavak

Gyűlölöm... - olvashattuk az Igében. A hallatlanul kemény kifejezések egyébként: még a prófétai irodalomban is példátlanok. Olyan ez, mint amikor valaki, valamilyen undorító, megvetendő dolgot lát. Megvetem, ki nem állhatom, hallani sem bírom... Gondoljunk valamire, amivel kapcsolatban ezeket érezzük... Ezzel illeti a próféta szaván keresztül Isten az istentiszteletet, a kultuszt, ami itt folyik. A kiüresedett, a képmutató, a lélektelen és kirakat istentisztelet...

Fontos látnunk, hogy ez a kemény nyelvezet elsősorban nem az izraelita kultusz leplezetlen visszautasítását jelenti. A próféta a „dialektikus tagadásként” ismert nyelvi szerkezetet alkalmazza, mely egy szempontból (helyi istentisztelet) erősen ellenzi, hogy mások is hangsúlyosak legyenek („törjön elő az igazság” 24. v.). A gond, hogy Izrael imádata örömtelen Jahvénak, mert népe ezt a szövetség követelményeinek a helyettesítésére ajánlja fel.

Mit gyűlöl, mit nem bír látni sem...:

○ Ünnepek

- Az ünnep szent idő. Istennek szánt figyelem, különleges tettek, rituálék szokások. Odafigyelés olyan dolgokra, amire nem lehet a hétköznapokban. Isten felé fordulás... Isten adta a törvényben ezeket, Isten cselekvésére emlékeztető ünnepek a páska, a lombsátor, stb. Hogy lehet, hogy ez nem tetszik Istennek? Nem fontos az emlékezés...? Hogy lehet ezt egyáltalán rosszul csinálni?

Valami lényegi hiányzik, valami fontos maradt el valószínűleg...

Hogy miért utasítja el Jahve ilyen határozottan ünnepeiket, nem részletezi, de az előzményekből kétségtelen.

Kiüresedett. Már csak a megtartásról szól. A szokásról, hagyományról, talán kötelességről. A lényeg veszett el. Minden ünnep Isten cselekvésére, csodáira mutat: az ebben való hit, az erre való emlékezés veszett el. A hatása a mindennapokra. Az ünnep híd: a múlt megtapasztalását, élményét, felismeréseit hozza a jelenbe. Ez veszik el, ha a forma marad csak. Olyan lesz, mint egy leszakadt híd...

○ Áldozat (égő, étel, béke, véres)

Összejöveteleiket „nem szagolhatja”- mondja az Úr, tehát nem bírja illatát. Nem tekint különféle áldozataikra, nem kedveli, bármilyen kövérek és tökéletesek is. Minden tekintetben megfelelnek a kultuszi előírásoknak- mégsem elég jók! Olyan ez, mint amikor valaki az ételtől megcsömörlik. A 21–23. v.-ek kultuszi kifejezései nagyjából egy-egy ünnep lefolyását követik, amelynek során a sálám (esz-ban csak itt található) zárta az áldozatok sorát, amit azután lakoma követett.

Nem Istennek kell az áldozat, nem Ő éhes, vagy szomjas az állatok vérére... Nagyon fontos felismerés ez: nem Isten igényli az istentiszteletet, a kultuszt! Nem neki kell... megvan nélküle... nem lehet kiszolgálni vele Istent, és nem lehet letudni az ember részéről, mint egy kötelességet!

○ Hangszerek, zene

Az énekek (tsz) zajongása, összevisszasága, úgy hat Jahvéra, mint elhordozhatatlan teher („távoztasd el rólam...”). Közben szólt a lant, ez az ősi, fazékalakú testtel ellátott pengetős hangszer. A kürtök, a dobok, az énekesek... bizonyára csodás harmóniák, dinamikák voltak ezek. Élmény volt... és mégsem jó ez így.

Az ember lehet, hogy gyönyörködik benne, de Istent zavarja, idegesíti. Az ember lehet, hogy átszellemül, örül, érez valamit, de Isten legszívesebben befogná a fülét és inkább a tücskök ciripelését hallgatná...

Nagy zajt a pogány kultuszokban is tudtak csapni, ez nem volt nagy szám... nagy hangszerek, hangerő... de vajon mi tetszik Istennek?

Akkor sem tetszenek neki ezek az énekek, ha róla szólnak? Ha Őt dicsérik, ha Őt mutatják be?

Nem, ha mélyen disszonánsak és súlyos ellentmondásokat próbálnak elfedni vagy megmagyarázni velük...

2. Mi mindennek az oka

a. Az igazság hiánya

Isten azért van rosszul ettől a kiüresedett, l'art pour l'art kultusztól, mert hiányzik a lelke, a lényege: az igazság, az őszinteség.

- A törvény valódi (nem programszerű, kirakat módon való) betartása mintha feledésbe merülne és mintha a kultuszi cselekmények oldanak fel: nem tartjuk be, amit Isten kér tőlünk, de nem baj, majd a kultuszban rendezzük. Megadjuk Istennek, amit kér: megkapja ünnepeit, áldozatait, énekeit... Másrészt a bételi szentély állítása önmagában törvénytelen volt, sok bonyodalom származott belőle- ebben is megnyilvánul a törvénytelenység.
- Az egyéni erkölcstelenség bizonyára jelen volt, hiszen ezt is kritizálja a próféta: olyan kultusz, istentisztelet, aminek nincs hatása a mindennapi életre; ami nem hat arra, ahogy valójában élünk: értelmetlen! A bűnbánatnak és a hitnek mindig együtt kell járnia az istentisztelettel, az áldozattal.
- Társadalmi igazságtalanságok uralják a személyközi kapcsolatokat: miközben az istentisztelet részei némelyek és Isten igazságáról énekelnek, aközben elnyomják a nincstelent, nem törődnek a szegénnyel, kizsákmányolják, akit lehet. A jogosság és

igazság hiánya teszi érvénytelenné a kultuszt. A kultusz feletti kritika ettől kezdve végigvonul a prófétai irodalmon. Ezen a nyomon halad tovább a Jer 7:22 is:

- *„Mert nem az égő- és véresáldozatokról beszéltem őseitekkel, és nem azokról adtam parancsolatot nekik, amikor kihoztam őket Egyiptomból, hanem ezt parancsoltam nekik: Hallgassatok a szavamra, akkor én Istenetek leszek, ti pedig az én népem lesztek. Mindig azon az úton járjatok, amelyet én mutatok nektek, hogy jó dolgotok legyen!”*

b. A párhuzamos többszívűség...:

Nyilvánvalóvá válik, hogy bálványokról, idegen istenekről van szó. Nincs töretlen bizalom és hit Jahvében... Isten szabadításáról és mindenhatóságáról énekelni hogy lehet, miközben más isteneknek is áldoznak, vagy titokban bennük reménykednek...? A pusztai vándorlás és az istennevek említése sokféle írásmagyarázati vita témája, de bizonyosan az idegen istenek, bálványok párhuzamos jelenlétére utal Jahve kultuszával.

A 26. v.-ben tisztázandók a különös istennevek. A Szikkut tkp. Szakkut. Míg a Kijjun qeréje Kéván. A változás mindkét esetben úgy állt elő, hogy a nevek mássalhangzóikhoz a siqquc „bálvány” tkp. „utálat, förtelem” magánhangzóit függesztették. Nos, Szakkut és Kéván melléknevei voltak a mezopotámiai Ninurta nevű istennek, melynek a Saturnus volt szimbóluma. Innen ered a csillagistenre szóló utalás. Az istenség feje fölött, a rúd végén csillag volt, ahogy ezt a Kétfolyó-völgyéből származó leletek is bizonyítják.

Van olyan írásmagyarázó, aki szerint nem az asszír istenségre utal, nem a Szaturnuszról van itt szó, hanem egyszerűen bálványokról. Szikkút és Kijjún két bálvány neve. A lényeg, hogy a világmindenség urát felcserélték élettelen bálványokkal Ámósz kora embereinek ősei (a pusztai vándorlás idején). És a bálványimádó lelkület nem változott sajnos... A Seregek ura helyett a képzelt csillagisten... Fájdalmas, ostoba lázadás Isten ellen. Mindegy, milyen fajta a bálvány, ha nem az élő Isten...

3. Mi az önccsalás, hol érint ez minket

Az önccsalás részben abban van, ha azt hiszi az ember, hogy a forma megtart, a keret elég, a kultusz elég Istennek, a rítus elegendő.

Egy réges - rég megszűnt idegen kultúra istentiszteletének ítéletéről olvastunk, ami valahol mégsem távoli és mégsem idegen. Érint minket az istentiszteletünkről való gondolkodás útján. Gondoljunk csak végig néhány önvizsgálatra indító mondatot...:

- Mennyire tartjuk az istentiszteletet, mint keretet önmagában elegendőnek az Istennel való kapcsolatunkban?
- Mennyire szeretnénk jónak, hívőnek látszani mindebben...?
- Vajon fontos-e nekünk, hogy az istentisztelt valóban mindennapjaink részeként hatással legyen mindennapi döntéseinkre is?

- Fontos-e az igazság cselekvése, áradhat-e az igazság, amit az Ige is felvillant számunkra?
- Miközben nem vagyunk tökéletesek, mégis, hat-e az erkölcsi életünkre, döntéseinkre az, hogy itt jelen vagyunk?
- Vajon nem válik-e az istentisztelet. automatikus fogyasztássá, szolgáltatássá...?
- Vajon nem válik-e modern varázsszerré, csillagistenné: „Ez az, ami hat! Ha Grétre járok, nagy baj nem lehet...! X és Y imádkozott értem... stb. Önmagában ez kell ahhoz, hogy rendben legyek- nem lesz-e ez így bálványá?
- Nem megyünk-e el társadalmi igazságtalanságok mellett, elnyomás és közösségi bűnök mellett csukott szemmel, miközben itt vagyunk az istentiszteleten...? (pl. a menekült kérdés...)

Attól tartok, hogy sok embernek van egy élete lényegében függetlenül mindentől, ami vasárnap történik és közben... az istentisztelet: ott teljesítjük, amit Isten kér, ott levezekeljük, amit lehet.

Hadd hozzak most két példát, milyen, amikor kiüresedik az istentisztelet, amikor a gyülekezet, Isten népe, az egyház élete nem arról szól már, amiről kellene!

- I. A reformáció korabeli katolikus egyház jut eszembe, amely bűnbocsátó cédulákat kínált. A megvásárolható üdvösséget... Szerintem ettől is rosszul volt Isten...
- II. Vagy a Leviatán c.film, amiben a korrumpált állam a korrumpált egyházzal szövetkezve növeli hatalmát gátlástalanul a szegények kárára...

Az ilyen kultusz szerint élő ember, az ebben részt vevő igazból mélyen hitetlen. Vagy legalább is nem ismeri a Biblia élő és szerető Istenét. Úgy tesz, mintha Isten vak és süket lenne... Ugyanolyan öncsalás ez, mint ha nem jövünk Istenhez, mert félelmetes és bosszúálló.

Sokszor kifinomult módon csalja meg az ember önmagát, mikor a megtartó keretben reménykedik. Hiszen a közösség és az Istennel való élő kapcsolat tart meg...

A kultusz, az istentisztelet út Istenhez. Tőle való. De nem az út üdvözít. Nem a keret a fontos. Hanem a találkozás. Az engedelmisség, a rábízás.

4. A megoldás

Minden keretet fenyeget a kiüresedés. Ez nem azt jelenti, hogy ne használjuk... de legyünk józanok!

Egyénileg és közösségileg is ezért vizsgáljuk meg újra és újra: nem tértünk-e el a lényegtől? Nem váltunk-e képmutatókká?

A keret nem tart meg, nem elég önmagában. Ha kiüresedik, nem kedves Istennek... de van visszaút:

A bűnbánat útja. Bármilyen képmutatásban is éljen valaki, bármit is követel, az őszinte bűnbánatot elfogadja Isten! A töredelmes szív és az alázatos lélek kedves előtte! A megrepedt nádszálát nem töri el, a füstölgő mécsest nem oltja el...!

A megtérés, a kiüresedés beismerése...

A lényegre való törekvés: imádó szív...

A józan, alázatos könyörgés Isten előtt: Uram, ne engedd...!

A reménységünk, hogy Isten töltheti be tartalommal istentiszteletünket újra és újra! Ő töltheti be igazsággal, hitelességgel, szentséggel, tisztasággal! Ő adhat újra közösséget, szeretetet közénk, érzékenységet másokra, bátorságot a társadalmi igazságtalanságok felvállalásához is...

Kiáltsunk hát: Könyörülj Urunk! Újíts meg! Tölts be Szentlélekkel, újíts meg és őrizz meg attól, hogy istentiszteletünk, életünk, hitünk kiüresedjen!

Ámen!

(Thoma László)